

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

*Н. О. Байстрюченко, канд. екон. наук, ст. викладач;
Сумський державний університет, м. Суми*

У статті проведений аналіз та групування регіонів України за рівнем розвитку. Запропонована структурна модель збалансованого розвитку регіону, яка має ґрунтуватися на таких ознаках: направленість підприємства на виробництво конкретного виду кінцевої продукції та наявність виробничого ланцюга.

Ключові слова: регіон, збалансований розвиток, система, модель, підприємство, зовнішнє та внутрішнє середовище.

ВСТУП

Значна міжрегіональна диференціація (існування великої кількості проблемних регіонів) є одним з найважливіших стримуючих факторів розвитку країни в цілому, тому на сьогоднішній день досить актуальним питанням є вибір пріоритетів регіонального розвитку. На ефективність економіки та рівень її соціально-економічного розвитку впливає погіршення соціально-економічного стану проблемних територій. Негативний вплив обурюючих проявів загострюють міжрегіональні протиріччя та регіональні диспропорції.

Питання теорії і практики формування та управління регіональною політикою є предметом дискусій багатьох авторів. Проблематика розвитку наукової думки про управління територіями привертала увагу стародавніх мислителів Геродота, Полібія, Парменіда, Аристотеля, Платона, Цицерона, Страбона. Саме вони вперше сформулювали ідею про тісний взаємозв'язок економіко-політичного устрою держав (територій) з їхніми географічними, природничими, етносними факторами. Пізніші дослідження поповнили і значно розширили доказову базу цієї ідеї (Ж. Боден, Монтеск'є, І. Г. Герде, К. Ріттер, О. Гумбольдт, Е. Кант, Г. В. Ф. Гегель).

З початку ХІХ століття коло факторів, які обумовлюють соціально-економічний розвиток територій, доповнюється науковими та технологічними, прояв яких відображений у працях Г. Т. Бокля, Ф. Ле Пля, А. Турвіля, В. М. Татищева, С. М. Соловйова, Л. І. Мечнікова, В. І. Вернадського. Пізніше їх праці поповнилися дослідженнями ХХ століття С. П. Хантингтона, М. Портера, О. Є. Ферсмана, О. М. Алімова, В. Ф. Бесєдіна та ін.

Основні підходи до регіонального зростання та державного регулювання економічного розвитку регіонів, їх переваги і недоліки наведені у табл. 1.

Разом з тим невирішеними залишаються питання мінімізації диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів, необхідність пошуку нових підходів до формування регіональної політики України, що зумовило вибір теми дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є проведення діагностики стану регіонального розвитку та формування структурної моделі регіонального розвитку України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для проведення діагностики необхідна система взаємозв'язаних вимірювачів, якими є відповідна статистична інформація та індикатори стану та розвитку економіки регіону. Найважливішою статистичною інформацією для проведення діагностики регіону є загальні відомості про регіон, а також комплекс макроекономічних індикаторів.

Основним макроекономічним індикатором, який характеризує рівень розвитку регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП). Як показали розрахунки (рис. 1), соціально-економічний розвиток регіонів України досить нерівномірний. Значну частину у ВРП України становить м. Київ, також можна виділити декілька регіонів-лідерів, а також існує значна частина депресивних регіонів. Разом з тим суттєвих змін у розвитку регіонів впродовж трьох років не виявлено.

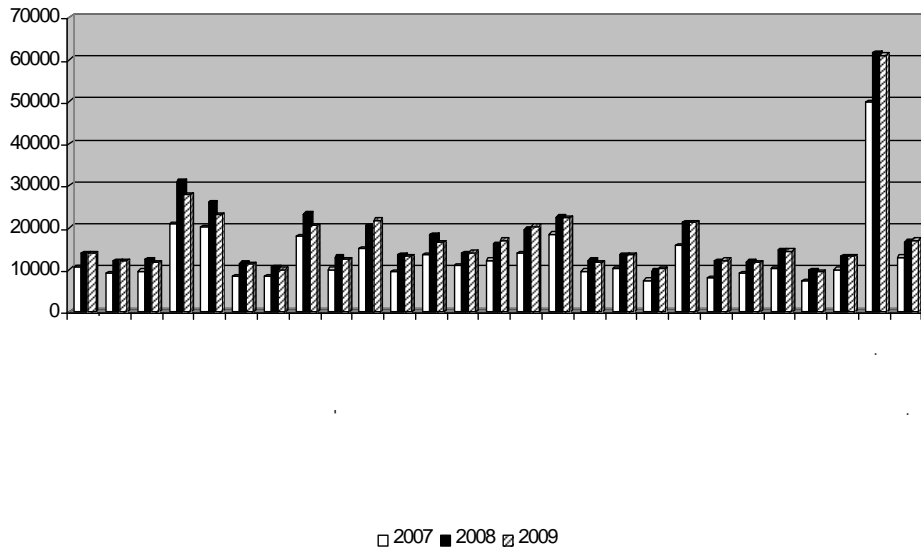

Рисунок 1 – Обсяги ВРП України за період з 2007 по 2009 рік

Так, стабільний економічний розвиток країни, поступове поліпшення якісних та кількісних характеристик функціонування економіки спостерігалися в Україні у 2006 - 2007 роках, але починаючи із 2008 темпи зростання фізичного обсягу валового регіонального продукту (ВРП) знизилися майже до рівня 2005 р. (102,3%). У 2009 р. темп зростання ВРП по країні в цілому склав 84,9%, у регіонах цей показник коливався від 76,3% у Запорізькій обл. до 92,8% - у Тернопільській. Першими вплив світової фінансово-економічної кризи відчули промислово розвинені регіони. У 2008 р. як у цілому по Україні, так і у більшості регіонів темп зростання ВРП ще перевищував 100%, у цей самий час у Донецькій обл. він становив 97,1%, у Дніпропетровській – 97,3%, Луганській – 98,9% [1].

З метою визначення найбільш потенційних регіонів та вузьких місць у соціально-економічному розвитку регіонів України проведемо групування відповідно до характеристик регіону: депресивний, регіон з низьким рівнем розвитку, регіон, що розвивається, середній рівень розвитку регіону та розвинуті регіони (табл. 1).

Проведене групування областей України за виробництвом ВРП на душу населення за 2007–2009 роки дозволяє визначити тенденцію до збільшення кількості областей, що належать до групи із середнім рівнем розвитку та групи регіонів, що розвиваються. Так, у 2007 р. до цих груп

входило відповідно 5 та 2 області, а вже у 2009 – 6 та 5 областей відповідно. Більшість областей України входять до перших двох груп. У 2007 р. – 15, а у 2009 р. – 13 областей.

Таким чином, із 1998 по 2008 рік не відбулося значних відхилень щодо внеску областей у валовий регіональний продукт. Проте відбулося істотне зростання частки в регіональному виробництві у м. Києві.

Найбільша частка ВРП у розрахунку на одну особу припадає на м. Київ, Дніпропетровську та Донецьку області.

Таблиця 1 – Групування регіонів України за рівнем розвитку

Характеристика регіону	2007 рік		2008 рік		2009 рік	
	ВРП на душу населення, % до загального по Україні	Кількість регіонів	ВРП на душу населення, % до загального по Україні	Кількість регіонів	ВРП на душу населення у % до загального по Україні	Кількість регіонів
1. Депресивні регіони (до 50%)	47,55-48,46	2	47,67-47,27	2	47,31	1
2. Регіони з низьким рівнем розвитку (50-70%)	52,41-68,23	13	58,28-66,46	11	51,63-68,73	12
3. Регіони, що розвиваються (70-90%)	70,43-89,22	5	71,14-89,47	6	72,57-83,51	6
4. Середній рівень розвитку (90-114%)	97,01-100,96	2	95,81-113,35	5	102,57-112,63	5
5. Розвинуті регіони (більше 114%)	116,3-321,34	5	126,99-300,52	3	116,67-308,03	3

У Стратегії економічного і соціального розвитку України до 2015 року «Шляхом європейської інтеграції» наголошується, що у країні необхідно реалізувати стратегію випереджаючого розвитку, яка могла б гарантувати щорічні темпи зростання ВВП на 6–7% і як мінімум подвоєння в певний період обсягів виробництва, що забезпечить значне підвищення рівня життя населення.

Посилаючись на світовий досвід, відзначимо, що подібний темп зростання є реальним лише на основі збалансованої моделі економічного розвитку, інтенсивного технічного і технологічного оновлення виробництва. Тому основою стратегічного курсу і базовим принципом повинна стати реалізація державної політики, спрямована на впровадження моделі структурної перебудови економіки.

У більшості країн світу з цією метою перш за все формується сприятливе внутрішнє і зовнішнє середовище, створюються нові економічні механізми, організаційні структури, розробляються моделі розвитку різних регіонів. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність розроблення проекту модернізації економіки України, основу якого повинні складати положення, що відображають пріоритетні напрями соціально економічного розвитку її регіонів відповідно до національних пріоритетів і регіональних детермінантів. Таким чином, збалансований розвиток регіонів повинен бути орієнтований на розроблення і впровадження принципово нових технологій виробництва,

які дозволяють виробляти конкурентоспроможну продукцію, що, як відомо, визначає можливість ефективного соціально - економічного і інформаційно-технологічного розвитку.

У цілому реалізація збалансованої моделі розвитку економіки України повинна передбачати формування науково-технічного потенціалу нового формату, що можливе при вдосконаленні форм підготовки наукових кадрів і розширенні сфер реалізації науково-технічних розробок.

Для побудови структурної моделі економічного розвитку нами прийнятий процесний підхід, який передбачає використання при описі системи не функціональних одиниць, об'єктів чи підсистем, а процеси, що в ній відбуваються. Загальний вигляд пропонованого підходу наведений на рис. 1.

Рисунок 1 – Модель процесного підходу

Розроблення структурної моделі регіонального розвитку повинен ґрунтуватися на двох основних ознаках: направленість підприємств регіону на виробництво деякого конкретного виду кінцевої продукції. В такому разі центральним блоком моделі стає процес виробництва продукту в рамках окремого регіону. Іншою ознакою має бути наявність виробничого ланцюга, який забезпечує стійкість системи в цілому.

Таким чином, розроблена структурна модель може бути представлена наступним чином (рис. 2).

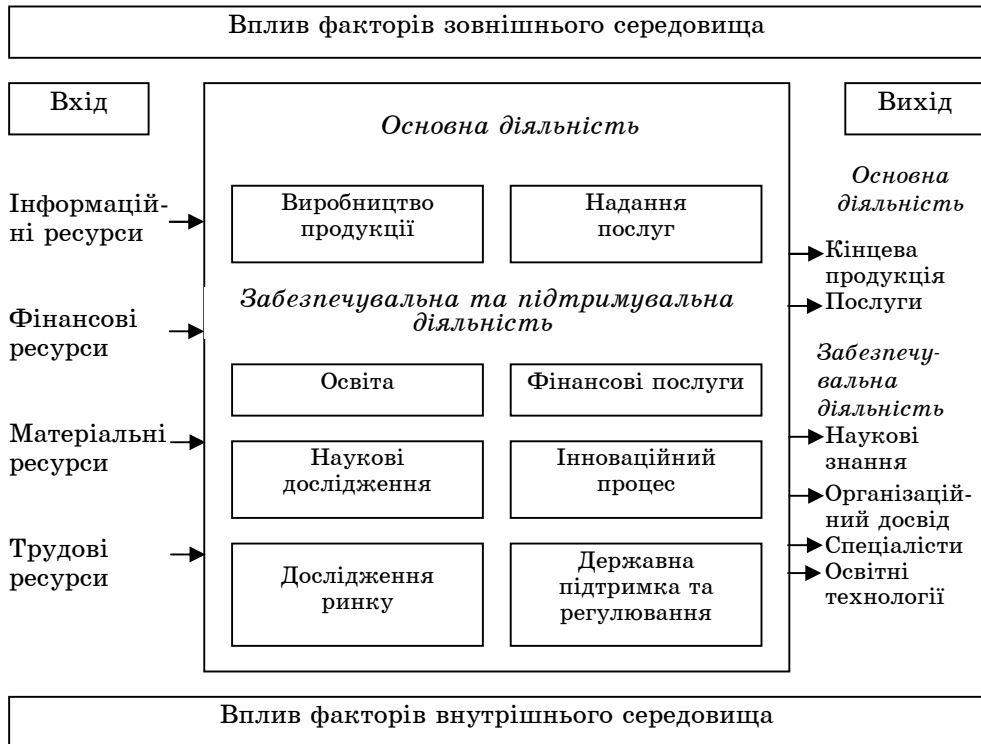

Рисунок 2 – Структурна модель розвитку регіону

На наступному етапі основними завданнями є виявлення факторів, які позитивно чи негативно впливають на зміну обсягу ВРП регіону. Перелік показників, які необхідно застосовувати, включає характеристики обсягу інвестицій, роздрібного товарообігу та платних послуг, частку населення з доходами нижче від прожиткового мінімуму, зведені показники рівнів розвитку соціальної інфраструктури, стану навколишнього середовища та тривалості життя населення регіону, фахівців вищої кваліфікації, які зайняті в економіці країни, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування тощо.

Характер прояву даних факторів значною мірою пов'язаний з особливостями структури національної економіки, можливостями трансформації секторів економічного зростання держав, певними недоліками створеної системи державного управління та великою ризикованістю здійснюваних заходів у глобалізаційному світі.

Так, в Україні накладання кредитної та валютної криз, загострення структурної та демографічної криз сприяло формуванню синергічного ефекту, причому негативного спрямування. Особливості його дії пов'язані безпосередньо з тим, до якої групи розвитку належить регіон. Наприклад, негативна синергія і знаходження регіону у першій або другій групі рухають його у бік депресивності. А позитивна синергія і знаходження регіону у четвертій або п'ятій групі рухають його у напрямку довготривалого ефективного розвитку або, навпаки, у негативному напрямку – криміналу. Таким чином, навіть позитивні фактори іноді можуть справляти негативний вплив.

Подальшими напрямками дослідження є виявлення характеру впливу основних факторів на функціонування регіонів та формування комплексу заходів із досягнення пропорційності їх соціально-економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Забезпечення регіонального розвитку в умовах дії на соціально-економічні процеси погано прогнозованих зовнішніх і внутрішніх чинників, викликаних наслідками світової фінансової кризи, обумовлює кардинальний перегляд шляхів досягнення стратегічних цілей. На передній план виходить задача забезпечення стійкості як окремих підприємств, галузей, так і територіальних адміністративних одиниць. Зміна зовнішніх та внутрішніх складових при збереженні здатності утримувати якісні параметри і можливості реалізації наявного потенціалу становлять стійкий розвиток економіки регіону.

В умовах скорочення фінансових ресурсів, викликаного падінням виробництва, зменшенням податкових надходжень, ослабленням інвестиційної активності держави і приватних бізнес-структур, регіональні органи влади змушені звертатися до пошуку алгоритмів забезпечення стійкого розвитку, однією з умов досягнення якого є поєднання економічних та організаційно-управлінських методів, здатних сукупно максимально враховувати можливі ризики і визначати шляхи досягнення цільових регіональних програм.

Одним з напрямів досягнення стійкого економічного розвитку регіону є формування цілісної моделі, що дозволяє оцінювати кількісні і якісні показники державного регулювання, метою якого є зростання соціально-економічних параметрів, поліпшення демографічних та екологічних показників, підвищення якості життя населення регіону, ефективності управління галузей виробництва і соціальної сфери, інфраструктура, зниження рівня криміногенності тощо.

SUMMARY

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AREA

Baystruchenko N. O.,
Sumy State University, Sumy

In the article the analysis and grouping regions of Ukraine in terms of development is offered. The author gives a structural model of balanced regional development, which is based on the following characteristics: orientation on production of a particular type of final product and the availability of the production chain.

Key words: *region, sustainable development, system, model, enterprise, external and internal environment.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний комітет статистики України. Валовий регіональний продукт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Основні суперечності та перспективи використання соціально-економічного потенціалу регіонів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/august08/19.htm>
3. Ревенко А. Асиметрія регіонального розвитку / Андрій Ревенко // Дзеркало тижня. – 2006. – №18. – 13-19 травня.

Надішла до редакції 10 травня 2012 р.